

VLASTNÉ PODSTATNÉ MENÁ V INFORMAČNO-PROPAGAČNÝCH TEXTOCH

Mgr. Jitka Parobeková

Jitka Parobeková pochádza z Bratislavy, kde na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského vyštudovala odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo v kombinácii anglický a nemecký jazyk. Pracuje ako prekladateľka a lokalizátorka v softvérovej firme, v ktorej sa venuje najmä prekladom textov z oblasti informačných technológií. V roku 2011 sa zúčastnila študentského projektu „Get trained and then get published“, ktorý organizujú noviny The Slovak Spectator v spolupráci s katedrou žurnalistiky FiF UK. Je nadšenou cestovateľkou a športovkyňou, preto vo voľnom čase rada prispieva svojimi článkami na turistický portál hiking.sk. V budúcnosti by sa chcela naďalej zdokonaľovať v prekladaní i v autorskej tvorbe.

V dnešnom svete sa čoraz častejšie skloňujú slová ako multikulturalizmus, cestovanie či rýchly spôsob života. V tom patria kliše o zmenšujúcom sa svete a skracujúcich sa vzdialenostiach. Vrávi sa, že bez vetra sa ani lístok nepohne, a inak tomu nie je ani v tomto prípade. Nové technológie umožňujú ľuďom rýchlo a jednoducho sa premiestňovať z jednej časti sveta do inej, cestovať pre radosť a bez väčšej námahy spoznávať rozličné kúty sveta. Relatívne dobrá cenová dostupnosť dopravy a služieb tomuto trendu len napomáha a cestovanie už ani zďaleka nie je len doménou dobrodruhov, ktorí pred výpravou strávili dni, týždne ba i mesiace štúdiom informácií o krajine, do ktorej sa chystali. Pri dnešnom rýchlom spôsobe života sa mnohí cestovatelia spoliehajú na informácie, ktoré získajú priamo na mieste, bez potreby predchádzajúceho namáhavého štúdia. Máme na mysli rôzne informačné brožúry dostupné v turistických informačných kanceláriách alebo informačné tabule umiestnené priamo pri jednotlivých zaujímavostiach.

Keďže texty nachádzajúce sa na týchto miestach predstavujú dôležitý styčný bod dvoch kultúr a nezanedbateľnú súčasť cestovného ruchu, ich preklad do rôznych svetových jazykov si zaslúži náležitú pozornosť, čo nepochybne platí aj o angličtine, ktorá je v dnešnej dobe tzv. lingua franca. Anglické preklady informačných brožúr o Slovensku, ktoré sú dostupné v turistických informačných kanceláriách bezplatne, sú preto stredobodom nášho výskumu. Zameriavame sa na problematiku vlastných podstatných mien, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou takéhoto druhu textov.

1 VLASTNÉ PODSTATNÉ MENÁ

Vlastné podstatné tvoria dôležitý stavebný prvok informačno-propagačných textov prakticky o ľubovoľnej oblasti či krajine, v ktorom sa často veľmi výrazne odráža východisková kultúra. Tým sa stávajú trecími plochami medzi východiskovou kultúrou a cieľovým čitateľom, a preto predstavujú pre prekladateľa veľkú výzvu, ktorú neradno podceňovať. Vlastné podstatné mená v informačno-propagačných textoch sú predovšetkým mená osobností regionálneho i celosvetového významu a názvy rôznych geografických oblastí, pohorí, riek, miest, budov, pamätihodností a podobne. Zväčša ide o veľmi nesúrodú množinu názvov a mien počnúc neznámym miestnym názvom končiac svetoznámymi osobnosťami.

Prekladateľ stojí pred neľahkou úlohou. Musí namiešať správny pomer medzi exotizáciou a naturalizáciou. Pri rozhodovaní musí mať na zreteli špecifiká tohto druhu textov. Na jednej strane stojí vysoká informačná hodnota a snaha o čo najlepšie pokrytie daného územia aj

s jeho jedinečnosťami a charakteristikami. Na druhej strane však nájdeme cieľového čitateľa prichádzajúceho z odlišnej kultúry, ktorý má o východiskovej kultúre a východiskových reáliách často len veľmi matnú predstavu. Úlohou informačno-propagačných textov je v takomto prípade vytvoriť pomyselný most medzi východiskovou kultúrou a cieľovým čitateľom. To znamená, že informačno-propagačné texty by mali na jednej strane verne odzrkadľovať východiskovú realitu, na druhej strane by však mali byť pre cieľového čitateľa oporou, ktorá rešpektuje aj cieľovú kultúru.

Ďalším problémom je tiež veľká rozmanitosť druhov vlastných podstatných mien. Patria medzi ne nielen geografické názvy, ale aj názvy rozličných podujatí, budov a podobne. Vzniká preto veľmi nesúrodá zmes výrazov, z ktorých niektoré sú plnovýznamové, iné nie, v ďalších je zas plnovýznamová len časť názvu. Nie je výnimkou, že v jednom texte sa vyskytujú viaceré druhy vlastných podstatných mien, čo zvyšuje požiadavky na prekladateľskú kompetenciu. Prekladateľ sa musí rozhodnúť, ako bude v prípade jednotlivých podstatných mien postupovať a jeho riešenie musí byť koncepčne použité v celom texte.

Geografické (a iné) názvy možno rozdeliť do troch základných kategórií. Pri ich rozčleňovaní sa budeme držať modelu, ktorý vo svojom článku *Translation of Proper Names in Non-fiction Texts* používa aj Heikki Särkkä. Konkrétne môžeme hovoriť o:

1. hlavných vlastných podstatných menách (HVPM), teda menách, ktoré sú na základe syntaktickej štruktúry nedeliteľné, napríklad *Bratislava* a *Dunaj*,
2. rozšírených vlastných podstatných menách (RVPM), teda menách, ktoré pozostávajú z HVPM a popisu zaraďujúceho dané meno do sémantickej kategórie, napríklad *Račiansky potok* alebo *Moravská brána*,
3. opisných vlastných podstatných menách (OVPM), teda menách tvorených zo všeobecných podstatných mien, napríklad *Národná banka* alebo *Nový most*.

Každá zo spomínaných kategórií vyžaduje trochu iný postup prekladu v dôsledku rozličného charakteru daných kategórií.

2 HLAVNÉ PODSTATNÉ MENÁ

V prípade HVPM je situácia jednoduchá: názvy sa neprekladajú. Len za predpokladu, že existuje ekvivalent v cieľovom jazyku, sa tento použije, napríklad *Viedeň – Vienna*. Treba však podotknúť, že v prípade, ak má byť daný názov použitý aj na orientáciu (napríklad v informačno-propagačnom materiáli, ktorý odporúča sledovať smerové tabule na Viedeň), je vhodné použiť okrem ekvivalentu v cieľovom jazyku aj názov, s ktorým sa čitateľ cieľového textu pravdepodobne stretne v teréne (v spomínanom príklade by bolo vhodné doplniť tiež názov *Wien*, pretože tento sa nachádza na návestiach a smerových tabuliach).

Je tiež nutné spomenúť, že v prípade menej známych geografických názvov je vhodné pridať k názvu aj predradené slovo či popis, ktoré ho zaradia do sémantickej kategórie. Ako príklad možno uviesť výraz *the city of Vienna*, kde *the city of* vymedzuje, že ide o mesto. Takýto postup môže pomôcť čitateľovi cieľového textu zorientovať sa v danom prostredí a pochopiť, o aký druh geografickej či inej jednotky ide. Vo všeobecnosti sa odporúča používať predradené slová či popisy len pri prvom použití daného vlastného podstatného mena. Informačno-propagačné texty sú však zvláštne druhy textov, ktoré môžu, no nemusia byť čítané od začiatku. Zväčša záleží na členení a organizácii textu. Často sa však stáva, že text pozostáva z viacerých viac či menej samostatných významových celkov (každý z celkov môže napríklad popisovať jednu historickú pamiatku). Čitateľ si teda môže vybrať, ktorú časť textu si prečíta, prípadne v akom poradí. Preto by bolo vhodné použiť predradené slovo pri prvom výskyte vlastného podstatného mena v každom logicky samostatnom významovom celku.

V skúmaných textoch sa vyskytlo viacero riešení, avšak o žiadnom z nich nemožno povedať, že by bolo systémové. Prekladatelia zväčša pridávali predradené slová a popisy bez akejkoľvek koncepcie len na základe akéhosi chvíľkového vnuknutia. I napriek tomu ostala väčšina názvov nevysvetlených, napríklad: *settled down in Brno; the ancient meadow landscape of the Morava and Dyje; Habits of Zahorie; floodplain woods between Petržalka, Rusovce and Čunovo; countryside life in Podunajsko; outlook-tower at Kukla* či *on the dam along Chvojnica*. Je nutné spomenúť, že všetky uvedené príklady predstavujú prvé použitie daného vlastného podstatného mena v texte, prípadne v samostatnom významovom celku. Zmienit' sa však musíme aj o šikovných riešeniach, ktoré vychádzajú v ústrety cieľovému čitateľovi a približujú mu daný geografický názov. V textoch sa vyskytlo viacero druhov predradených slov, popisov či komentárov, napríklad: *Záhorie region; subregions Zahorie Male Karpaty and Podunajsko; independent royal cities as Pezinok, Svätý Jur and Modra; holiday village called Gazarka to an alder bog called Visnovec* či *Demanovka stream*. Vyzdvihnúť môžeme aj nasledujúce riešenia: *Zlodejovce – Thief part alebo Malučká – Small Settlement*.

3 ROZŠÍRENÉ VLASTNÉ PODSTATNÉ MENÁ

V prípade RVPM musí byť prístup prekladateľa iný ako pri HVPM, predovšetkým čo sa týka pridávania predradených slov, popisov, komentárov či vysvetlení. Túto funkciu totiž zväčša plnia práve všeobecné podstatné mená, ktoré sú súčasťou RVPM, napríklad v názve *Rudnayovo námestie* slovo *námestie* definuje, o čo ide. Hoci sa zdá, že stačí preložiť práve spomínané všeobecné podstatné meno a vlastné podstatné meno ponechať v pôvodnom tvare (prípadne použiť jeho ekvivalent v cieľovom jazyku), v informačno-propagačných materiáloch to nie vždy platí. Nesmieme totiž zabúdať na funkciu cieľového textu, ktorou nie je len informovať, ale aj poskytnúť turistovi pomoc v teréne pri konfrontácii smerových tabúl alebo mapy. Preto je žiaduce ponechať v cieľovom texte aj kompletný názov vo východiskovom jazyku. Ten vytvorí nevyhnutné spojivo medzi cieľovým textom a východiskovou realitou. Na druhej strane preklad názvu zas priblíži východiskovú realitu čitateľovi cieľového textu. Preto považujeme za vhodné uviesť pri prvom použití daného vlastného podstatného mena v cieľovom texte či samostatnom významovom celku cieľového textu oba názvy – ako názov vo východiskovom jazyku, tak i názov v cieľovom jazyku. Zo skúmaných textov môžeme spomenúť napríklad nasledujúce riešenia: *Rudnayovo Námestie (Square), Franciscan (Frantiskanske) square, Primatial Square (Primaciálne námestie), Ulica M.R.Štefánika street, Lomnické sedlo (fold)*. Na uvedených príkladoch možno demonštrovať, že existuje mnoho spôsobov, ako skĺbiť názov vo východiskovom jazyku s názvom v cieľovom jazyku, a je len na kreativite prekladateľa, ktorú z možností si vyberie. Vždy by však malo platiť, že prekladateľ bude podľa zvoleného spôsobu postupovať koncepčne a premyslene a nebude nezmyselne „preskakovať“ z jedného spôsobu na druhý.

Najčastejším riešením je používanie len jednej z možností – buď vlastného podstatného mena vo východiskovom jazyku, alebo vlastného podstatného mena v cieľovom jazyku. Samozrejme, aj pri takomto postupe sa objavuje viacero druhov riešení, ktoré si teraz načrtne:

1. kompletný prenos RVPM, napríklad *Rudnayovo námestie, Františkánske námestie, Bratislavské luhy*. V niektorých prípadoch ostáva vlastné podstatné meno dokonca vo vyskoľňovanom tvare: *on Františkánske námestí*, inokedy prekladateľ ponecháva všetky skratky: *Ul. Čsl. tankistov*,
2. kompletný prenos vlastného podstatného mena, ktoré je súčasťou RVPM a preklad všeobecného podstatného mena, ktoré je súčasťou RVPM, napríklad *Hviezdoslavovo*

square, Hviezdoslavovo sq., Klariská street, Záhorská lowland, Záhorská lowlands, Mlynská Valley, Rybárska gate,

3. prenos vlastného podstatného mena, ktoré je súčasťou RVPM a jeho čiastočné prispôbenie (napríklad použitie nominatívu) a preklad všeobecného podstatného mena, ktoré je súčasťou RVPM, napríklad *Štúr street, Devin Lake, Záhorie lowlands, Kučičdurf valley, Zocha's chalet, Rázus Quay,*
4. preklad všetkých častí RVPM, napríklad *Prematial Square, White Carpathians, Tiso rocks, Michael's street, Danube Lowlands, Danube lowlands, Mariatal valley, Primate's Palace.*

Okrem RVPM, ktorých súčasťou je všeobecné podstatné meno zaraďujúce RVPM do určitej sémantickej kategórie, patria do skupiny RVPM aj vlastné podstatné mená, v ktorých všeobecné podstatné meno nehovorí nič o type geografického názvu. Ako príklad môžeme spomenúť obec *Vysoká pri Morave*. Slovo *Vysoká* nezaraďuje obec na základe názvu automaticky do kategórie obcí. Opakom by mohla byť napríklad *Devínska Nová Ves*, kde slovo *Ves* samotné vypovedá o sémantickej kategórii, do ktorej názov patrí. K spomínaným RVPM je vhodné pristupovať podobne ako k HVPM. Na tomto mieste však chceme poukázať na niekoľké zvláštne riešenia, ktoré sa v skúmaných textoch vyskytli. Za povšimnutie stojí napríklad názov obce *Vysoká pri Morave*, ktorý sa objavil v troch rôznych podobách: *Vysoká pri Morave, Vysoká na Morave* a *Vysoká pri Morava*. Kým v prvom prípade prekladateľ ponecháva názov nezmenený, v druhom prípade nezmyselne mení spojku a v treťom používa nominatív podstatného mena *Morava*. Podobne možno nájsť *Malý Dunaj*, ale aj *Old Danube*. Obe možnosti však boli použité na tej istej strane, čím sa prerušilo prepojenie medzi oboma názvami.

Veľmi nezvyčajným riešením, na ktoré chceme na záver poukázať, je preklad *Mariánskeho údolia* ako *Mariatal valley*. Názov *Mariatal* je dávny pomenovaním dedinky Marianka, ktorý pochádza z nemeckých slov *Maria* = Mária + *Tal* = údolie, čiže Mariánske údolie. Prekladateľ nemal žiaden dôvod na použitie historického názvu namiesto oficiálneho bežne používaného názvu. Lepším riešením by bolo napríklad *valley Mariánske údolie*.

4 OPISNÉ PODSTATNÉ MENÁ

Medzi OVPM zaraďujeme vlastné podstatné mená, ktoré pozostávajú zo všeobecných podstatných mien, napríklad *Slnečné jazerá* (obe slová – *slnečný* aj *jazero* – sú všeobecnými podstatnými menami, spoločne však tvoria jedno vlastné podstatné meno). Podobne ako v predchádzajúcich dvoch prípadoch, i tu považujeme za vhodné oboznámiť čitateľa cieľového textu s názvom vo východiskovom jazyku. Na druhej strane však čitateľ určite ocení i preklad daných názvov, ktoré majú často informačnú hodnotu. Ani v tomto prípade nie je na škodu uviesť oba názvy, vo východiskovom aj v cieľovom jazyku, pri prvom použití daného názvu v texte alebo samostatnom významovom celku. Taktiež považujeme za vhodné, podobne ako v predchádzajúcich dvoch kategóriách, vysvetliť, do akej sémantickej skupiny dané OVPM patrí, ak to nie je zrejmé zo samotného názvu.

Zo skúmaných informačno-propagačných materiálov môžeme spomenúť niekoľko zaujímavých riešení, ktorými sa prekladatelia snažili priblížiť jednotlivé OVPM čitateľovi cieľového textu: *Rybné námestie square, Square Rybné námestie, Main Square - Hlavné nám., Hlavné námestie (the Main Square), Port Bridge (Prístavný B.), Červený Kameň castle, Veľká Homola Hill, Študentská - student street, Castle Street (Zámocká ulica), Žitný (Corn) Island, Žitný ostrov (Corn Island), Rye Island (Žitný ostrov), Dzeravá skala cave, Lucny dvor yard či Mokré Hory - Wet Mountain*. Najväčším problémom v tejto oblasti je skutočnosť, že

štýl vysvetliviek či poznámok nie je v jednotlivých textoch jednotný. Rovnako nejednotný je aj spôsob ich používania.

V prípade prístupu k samotným OVPM možno pozorovať podobné tendencie ako v prípade RVPM. Rozdeliť sa dajú do troch hlavných skupín:

1. kompletný prenos OVPM, napríklad *Slnčné jazerá, Hlavné námestie, Nový Most, Červený Kameň, Veľká homola, Heydukova ulica* či *the Čierna voda*,
2. kompletný prenos jedného zo všeobecných podstatných mien, ktoré je súčasťou OVPM a preklad druhého všeobecného podstatného mena, ktoré je súčasťou OVPM, napríklad *Radničné Square, Prostredná street* či *Rybárska gate*,
3. preklad všetkých častí OVPM, napríklad *Sunny Lakes, Sun Lakes, Main square, Old Bridge, Red Stone Castle, Castle Street, Rye Island, Three Horsemen* či *Golden Sands*.

5 ZÁVER

Ako možno vidieť, preklad informačno-propagačných materiálov je veľmi komplexnou témou aj v prípade, že sa obmedzuje len na oblasť vlastných podstatných mien. Ako sme načrtli, existuje viacero spôsobov práce s nimi a je na prekladateľovi, pre ktorú možnosť sa rozhodne. Jeho rozhodnutie by však malo byť vždy vedomé a postup systematický a koncepčný. Je totiž veľmi dôležité, aby informačno-propagačný text nielen sprostredkoval všetky potrebné informácie, ale aj pôsobil profesionálne a premyslene. V prípade takéhoto typu textov je totiž potrebné mať na zreteli aj ich propagačnú funkciu a skutočnosť, že reprezentujú krajinu, oblasť, mesto, miesto, ktoré sú v nich popísané. Aj od kvality informačno-propagačných materiálov teda závisí, aký obraz si turista vytvorí a napokon aj či sa na dané miesto ešte niekedy vráti. Vysoká kvalita informačno-propagačných materiálov by teda mala patriť medzi priority všetkých, ktorí sa venujú cestovnému ruchu a ktorým záleží na pozitívnej propagácii krajiny.

Literatúra

¹SÄRKKÄ, H. *Translation of Proper Names in Non-fiction Texts* [online]. c 2010 [cit. 2011-02-24]. Dostupné na internete : <<http://translationjournal.net/journal//39proper.htm>>.

Zoznam skúmaných textov

Bratislava city & region guide published by DETONE s.r.o., March 2009, Vol. 7.

Bratislava City & Region Info Guide published by SpeedyAgency s.r.o., July 2010, Vol. 9.

Bratislava for the young: issued by City of Bratislava, 2007.

Bratislava segway sightseeing.

Bus driver's guide: published by City of Bratislava, 2010.

Excursion Calendar for nature and culture lovers published by Distelverein und DAPHNE with the financial support of the EU-partnership in the framework of the project „Nature without Borders“.

Exkurzie do prírody – Eco Tours vydala Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko (SOS/BirdLife Slovensko), zostavili Andrej Popovič, Marek Brinzík, Martin Menkyna.

Free royal town Modra – Town Modra.

Jewish Bratislava published by Bratislava – Capital of the Slovak Republic, 2007.

Jurkovičove stavby, autori textov - SJ – PhDr. Viera Drahošová, Záhorské múzeum Skalica, AJ – MK Jazykové centrum.
Kostol sv. Martina – St. Martin Church (Holič).
Malacky.
Modra – Modra Travel Guide.
Monuments and sightseeing published by City Hall of Bratislava, 2005.
Pozorovanie vtáctva – Birding vydala Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko (SOS/BirdLife Slovensko), zostavili Andrej Popovič, Marek Brinzík, Martin Menkyna.
Prid' sa zaľúbiť do bratislavského kraja – Come to fall in love with Bratislava region text Ján Lacika, preklad David Shearman, v spolupráci s Bratislavským samosprávnym krajom, Magistrátom hlavného mesta SR Bratislavy a Slovenskou agentúrou pre cestovný ruch vydala reklamná a vydavateľská agentúra BoArt v roku 2009.
Slnéčné jazerá.
Slobodné kráľovské mesto Skalica, autori textov - SJ – PhDr. Viera Drahošová, Záhorské múzeum Skalica, AJ – MK Jazykové centrum.
TOP Slovakia autor Slovenská agentúra pre cestovný ruch, november 2008.
Turistický sprievodca Skalickými vinohradmi – Tourist guide of Skalica's vineyards vydal SMM, s.r.o. Skalica 2000, zostavil Ing. Zdeněk Unger, preklad Suzanne Weddle, Ing. Zdeněk Unger.
Twin city liner.
Welcome to Bratislava published by City of Bratislava, 2006.

Resumé

This study deals with the quality of promotional texts on Slovakia written in English that were obtained from various tourist-information offices in the region of Bratislava. However, the main focus is put on proper names. Based on particular examples of proper names found in the promotional texts, the study divides proper names into three basic groups according to their constituents and suggests and describes possible methods of translation. They are all supplemented with examples obtained from various promotional texts. In addition to translations that are considered to be correct, incorrect examples are mentioned as well. Besides, the necessity of consistency within a text is also emphasized.

Mgr. Jitka Parobeková
Pavla Horova 10
841 08 Bratislava 49
jparobekova@gmail.com